

Kulturhistorisk värdering av bebyggelsen i kvarteret Hans, Ronneby

2013-01-11

Kulturhistorisk värdering av bebyggelsen i kvarteret Hans, Ronneby

Urban Factory: Thomas Hellquist, Katinka Schartau, Maria Rundqvist

Besöksadress: Holmgatan 5
Postadress 371 39 Karlskrona
Internet: www.urbanfactory.se

Förord

På uppdrag av Vectura har Urban Factory utfört en översiktlig inventering och bedömning av bebyggelsen i kvarteret Hans i Ronneby. Arbetet påbörjades i december 2012 och avslutades i början av januari 2013.

Rapporten redogör för områdets och byggnadernas historik och beskriver kortfattat deras kulturhistoriska värde. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång.

Arbetets övergripande syfte:

- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag
- att bedöma bebyggelsens kulturhistoriska värden
- att lyfta fram och öka förståelsen för bebyggelsens kulturvärden
- att främja dialogen mellan fastighetsägare och kommunen rörande bebyggelsens fortsatta utveckling
- att skapa ett underlag för planering och bygglovgivning

Inventeringen kan även ses som en samlad dokumentation och överblick av byggnaderna och deras miljöer så som de såg ut vid början av 2000-talets andra decennium.

Kvarteret Hans är ett av flera kulturhistoriskt intressanta kvarter i området Bergslagen. För att få en mer samlad bild av de kulturhistoriska värdena i Bergslagen och för att kunna skapa samordnade riktlinjer för bevarande och utveckling av området som helhet, bör även övriga kvarter i området runt kyrkan inventeras och värderas.

1. KVARTERET SOM HELHET – BEFINTLIGA VÄRDEN

Kv. Hans präglas av samlad bebyggelse med stark historisk karaktär. Kvarterets form bestäms av det medeltida gatunätet med oregelbundet dragna gator och gränder. Stadsrummen har en tät, småskalig karaktär och höjdskillnader ger vid Bergslagsgatan och Möllebacksgatan en pittoresk stadsbild av stort arkitektoniskt och upplevelsemässigt värde. Som helhet ger kvarteret, förstärkt av närheten till Heliga Kors Kyrka och kvarnanläggningen Möllebackagården, en bild av svenskt stads- och samhällsliv som det kunde levas under 1700- och 1800-talen och har därmed ett stort pedagogisk och kulturhistoriskt värde.

Bebyggelsen omfattar några byggnader från före stadsbranden 1864. Merparten härrör från 1800-talets andra hälft. Vid Kyrkogatan ligger tre radhus från 1973. Den enhetliga karaktären är trots tidsspännet stark på grund av:

- Skalan med tvåvånings byggnadsvolymer med främst sadeltak och fasadlängder under 15 meter.
- ”Byggnadsmaterialet trä där vertikal eller horisontell fasadpanel dominerar. Ett par exempel med fritt exponerat timmer”.
- Färgsättningen med faluröd slam- eller linoljefärg alternativt ljusa stenkulörer som gråvit, beige och gul. Kvarteret avspeglar däri skiftet från den rödmålade 1700-talsstaden till den ljusa 1800-talsstaden inspirerad av klassicismens stenarkitektur.

Kv. Hans ingår i stadsdelen Bergslagen som utgör ett viktigt varumärke för Ronneby. Förutom bostäder innehåller kvarteret föreningslokal och lokaler för hembygdsförening/museiverksamhet, vilket ger värdefull funktionsblandning. Kvarteret har som helhet högt kulturhistoriskt värde, vari ingår historiska, arkitektoniska och pedagogiska värden. Det bör därför ges ett högt antikvariskt skydd.

Inom hela området kan finnas betydelsefulla spår av äldre bebyggelse och verksamhet, varför all djupare grävning och schaktning bör ske i samråd med antikvariska myndigheter.

2. RIKTLINJER - HUR KVARTERET BÖR FÖRVALTAS I FRAMTIDEN

Kv. Hans bör ges ett starkt antikvariskt skydd kompletterat med underhålls- och varsamhetsbestämmelser. Följande riktlinjer föreslås för kvarteret som helhet:

- Kvarteret ska för framtiden behålla sin historiska, småskaliga trähuskaraktär. Ambitionen är att samtliga befintliga byggnader ska bevaras.
- Kvarterets topografi ska bevaras, liksom i möjligaste mån fastighetsindelningen.
- Kvarterets gräns mot gaturummet ska bevaras och tydligt definieras av byggnad eller plank.
- Karaktärgivande detaljer som takform, skorstenar, exteriöra trappor och socklar i natursten, smidesräcken, plank, klassicerande fasader med tillhörande ursprungliga fönster- och dörrtyper, takfötter och detaljartikulering ska bevaras och vårdas.

3. FÖRHÅLLNINGSSÄTT VID FÖRÄNDRING AV BEFINTLIG BEBYGGELSE

Vid underhåll/ renovering/ förändring av befintlig bebyggelse föreslås följande:

- Vid förändringar av byggnaders exteriör bör antikvariskt sakkunnig rådfrågas.
- Grundregeln är att varje byggnad ska underhållas med material och tekniker som gällde för den tid huset byggdes. I fall där goda ersättningsalternativ etablerats bör dessa användas. Det idag dominerande enkupiga röda takteglet kan med fördel användas också vid underhåll och reparationer. Även bandplåt i traditionell svart och röd kulör är möjligt att använda som takbeklädnad.
- Yttre byggnadsdetaljer som dörrar, fönster, omfattningar, träprofiler, takfötter, panel, smidesräcken och plank som ersatts med material och modeller från vår tid bör, då behov av utbyte föreligger, i så hög grad som möjligt återställas med för tillkomstiden typiska material och utförande vad gäller helhet och detaljer.
- Autentisk färgsättning för respektive byggnads tids- och stilepok ska tillämpas.
- Färgtyper: faluröd slamfärg och linoljefärg, kalkputs, kalkfärg.
- Generellt gäller för bebyggelse från 1700- och 1800-talen att fönstersnickerier inte var vita. Fönsterfoder kan däremot vara ljusa och avvikande från väggens kulör, men då ej rent vita.
- Putsade ytor strukna med KC-bruk bör succesivt ersättas med (hydraulisk) kalkputs som avfärgas med (hydraulisk) kalkfärg, eftersom KC-bruk riskerar byggandens framtida hållbarhet och konstruktion.

4. RIKTLINJER FÖR TILL- OCH NYBYGGNAD INOM KVARTERET

Kv. Hans inre innehöll tidigare många gårdshus, av vilka flertalet avlägsnades under 1960-talet. Inne i kvarteret bör därför tillägg av mindre byggnader som i skala, material, utförande och färgsättning knyter an till den befintliga träbebyggelsen kunna tillåtas. Fastighetsgränser mot gata och inom kvarteret ska utgöras av byggnad av traditionellt trähuskaraktär eller plank, gärna med inslag av klassiskt formspråk vad gäller profiler, indelningar och öppningar.

På fastigheten Hans 10 är tillägg med ny byggnad för bostadsändamål (eller annan på platsen lämplig verksamhet) möjlig mot Möllebacksgatans nord-sydliga sträckning. På fastigheten Hans 9 finns möjlighet att komplettera med ny byggnad utmed fastighetens gräns mot Möllebacksgatan i öster. Nya byggnader ska då i skala, volym, material, kulör och detaljer knyta an till befintlig trähusbebyggelse.

Inom hela kvarteret kan mindre tillbyggnader och tillägg till befintlig bebyggelse tillåtas. Sådana tillägg bör vara i högst en våning och får ej dominera över vare sig byggnaden eller dess närmiljö. Vid utformning bör stor hänsyn även tas till befintliga värden i kvarteret som helhet.

5. KULTURHISTORISKT VÄRDERING AV ENSKILDA BYGGNADER INOM KVARTERET HANS

Vid den kulturhistoriska värderingen av enskilda fastigheter i kv. Hans har främst fyra bedömningskriterier iakttagits:

- Byggnadens ålder – här har generellt byggnader från 1700-talet givits större värde än byggnader från 1800-talet, vilka i sin tur givits större värde än byggnader från 1900-talet.
- Byggnadens autenticitet – hur mycket ursprunglig karaktär (funktion, konstruktion, material, teknik, stildrag) är bevarad.
- Byggnadens unicitet – hur unik/sällsynt byggnaden är i en Blekingekontext.
- Byggnadens arkitektoniska värde – hur volym, fasadkomposition, detaljer och material sammanfaller till en tydlig arkitektonisk helhet.

Dessa fyra bedömningskriterier har graderats i tre steg (1,2,3) där 1 innebär lågt värde och 3 högt värde.

En sammanfattande bedömning har därefter gjorts i enlighet med Riksantikvarieämbetets graderade skala med tre steg:

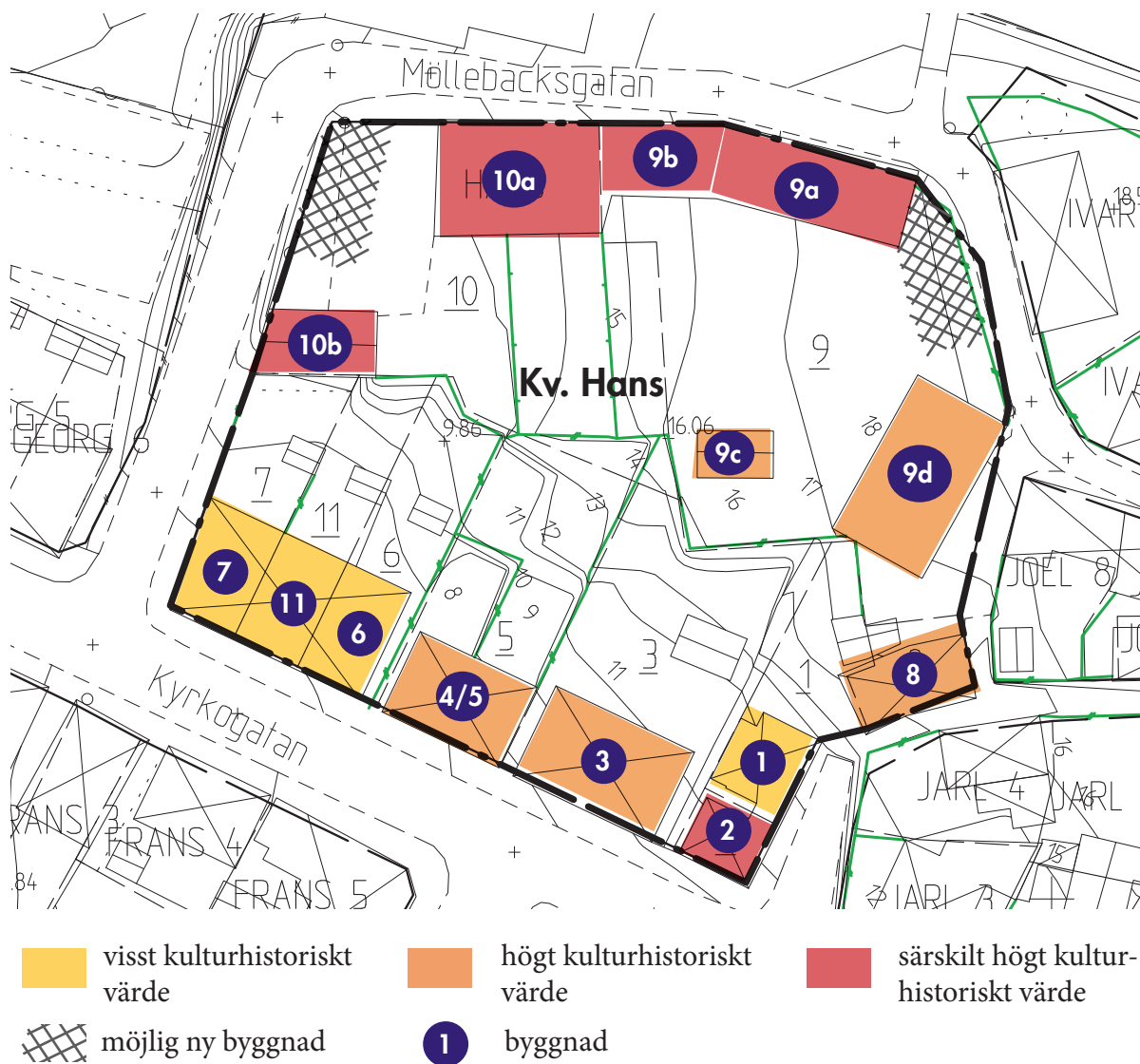
- visst kulturhistoriskt värde,
- högt kulturhistoriskt värde,
- särskilt högt kulturhistoriskt värde.

Här hänför sig denna gradering till en Blekingekontext, i vilken kvarterets bebyggelse som helhet tillskrivs mycket stor betydelse för staden Ronneby.

Förstörande eller förvanskande åtgärder som sänker värdet inom något eller några av ovanstående kriterier hos en enskild byggnad, sänker även det kulturhistoriska värdet för kvarteret som helhet. En del av byggnadernas värde består i att de befinner sig i just den kontext som området bjuder. Om enskilda byggnader förvanskas sänks även värdet för övriga fastigheter i kvarteret, då deras värde stärks av att de ingår i en sammantaget välbevarad ensemble av småstadsbebyggelse i trä.

Även byggnader som enligt denna bedömning klassats som byggnader med visst eller högt kulturhistoriskt värde, fyller en viktig roll för helheten. De besitter även en stor utvecklingspotential. Genom att medvetet och strategiskt arbeta med att återställa och återskapa sådant som förvanskats genom åren kan värdena i området både bevaras och stärkas framöver.

Karta över byggnader inom kv. Hans

Hans 1

Tvåvånings bostadshus i trä, uppfört på 1860-talet efter branden. Tre fönsters fasadlängd samt rött plåtklätt sadeltak. Nutida fasadbeklädnad av liggande panel målad i vitt med klarblå snickerier. Tillbyggt 1913 med trapphus och exteriör trappa till vind.

Speciella kvaliteter: Småskalig volymkomposition som stärker den pittoreska karaktären längs den smala Bergslagsgatan.

Brister: Färgsättning, takfotsutformning samt ytterdörr med skärmtak främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaden ha visst kulturhistoriskt värde främst beroende på ålder.

BEDÖMNINGSKATEGORI

BEDÖMT VÄRDE

Ålder		3
Autenticitet	1	
Unicitet		2
Arkitektoniskt värde		2

Sammanfattning: visst kulturhistoriskt värde

Hans 2

Tvåvånings bostadshus, typ enkelstuga, i trä, uppfört under 1700-talets andra hälft. Två fönsters fasadlängd samt rött tegelklätt sadeltak. Opanelad timmerstomme med utanpåliggande stödsträvor målade i faluröd slamfärg. Entréparti med hög yttertrappa, nutida stålörsräcke och dito blåmålad ytterdörr, typ plankdörr, med överfönster. Fönstersnickerier och -omfattningar, hörnknutar och vindskivor vita.

Speciella kvaliteter: Identitetsskapande placering i kvartershörn. Högre proportioner och kraftig sockel i natursten tar upp höjdskillnader i topografin och bidrar till byggnadens arkitektoniska värde. Kämt som Ronnebys enda opanelade bostadshus.

Brister: Snickeriernas färgsättning främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaden ha särskilt högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet, unicitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	3
Autenticitet	3
Unicitet	3
Arkitektoniskt värde	2
Sammanfattning: särskilt högt kulturhist. värde	

Hans 3

Tvåvånings bostadshus i trä, uppfört 1866. Sex fönsters fasadlängd samt rött tegelklätt sadeltak. Hög naturstenssockel/källare, hög yttertrappa med dubbla lopp, smidesräcke samt balkong ovan grönmålad nutida parytterdörr. Klassicerande sentida fasadarkitektur med gul liggande panel och vita profilerade hörnpilastrar och fönsteromfattningar med tympanon. Balkongkonsoler är original men balkongen är förstörad och har nytt utförande.

Speciella kvaliteter: Identitetsskapande byggnad som med sin artikulering utgör en viktig individ i kvarterets träarkitektur.

Brister: Ytterdörr och balkongräcke och markiser är främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaden ha högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI

BEDÖMT VÄRDE

Ålder	2
Autenticitet	2
Unicitet	2
Arkitektoniskt värde	2

Sammanfattning: högt kulturhistoriskt värde

Hans 4 & 5

Tvåvånings bostadshus i trä, uppfört på 1860-talet efter branden. Fem fönsters fasadlängd, rött tegelklätt sadeltak, hög naturstenssockel/källare samt hög yttertrappa med dubbla lopp och smidesräcke. Klassicerande symmetrisk fasadarkitektur med sentida, liggande faluröd panel troligen lik originalutförande, samt enkla men kraftfulla fönsteromfattningar. Fönstersnickerier, vindskivor och hörnknutar i vitt. Under 1900-talets andra hälft har en garageport tagits upp i naturstenssockeln.

Speciella kvaliteter: Välproportionerad symmetrisk fasad som tillsammans med sin granne Hans 3 ger kvalitet och stadga åt gaturummet.

Brister: Utformning och infärgning av takfot främmande för byggnadens typ och ålder. Det gäller också ytterdörr samt den med avvikande färg markerade garageporten i sockelvåningen.

Sammantaget bedöms byggnaden ha högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	2
Autenticitet	3
Unicitet	2
Arkitektoniskt värde	2
Sammanfattning: högt kulturhistoriskt värde	

Hans 6,7,11

Tre tvåvånings radhus i trä, uppförda 1973. Rött tegelklätt sadeltak, takkupa, indragen entrédörr samt yttertrappa i sten med smidesräcke som knyter an till intilliggande äldre entrétrappor. Fasaderna av stående träpanel är målade i respektive gul, blekblå och brun kulör. De spröjsade fönstren har traditionell utformning med kraftiga foderbrädor i kontrasterande färg.

Speciella kvaliteter: Representanter för 1970-talets reaktion på modernistisk rationalitet och utgör goda exempel på anpassningsarkitektur där skala, material, fönstersättning, takform mm anknyter till den äldre kvartersbebyggelsen. Detta ger ett arkitekturhistoriskt och pedagogiskt värde.

Sammantaget bedöms byggnaderna ha ett visst kulturhistoriskt värde beroende på autenticitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE	
Ålder	1	
Autenticitet		3
Unicitet	1	
Arkitektoniskt värde		2
Sammanfattning: visst kulturhistoriskt värde		

Hans 8

Envånings parstuga i trä uppförd på 1700-talet. Idag har byggnaden flackt sadeltak med rött tegel. Byggnaden, som representerar en mycket gammal bostadstyp, har haft en enkel stående träpanel, målad i falurött. Under sent 1900-tal uppdaterades byggnaden med en klassicerande panelarkitektur. Panelen är målad i två gröna nyanser med rödbruna dörr- och fönstersnickerier.

Speciella kvaliteter: Den småskaliga byggnaden förstärker Bergslagsgatans intima karaktär. Representant för en ålderdomlig byggnadstyp och därför av pedagogiskt värde.

Brister: Fasadutformningen är främmande för husets ursprungliga enkla karaktär. (Vittnar å andra sidan om de moderniseringar som gjorts efterhand av träbebyggelse av detta slag.)

Sammantaget bedöms byggnaden ha högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	3
Autenticitet	1
Unicitet	2
Arkitektoniskt värde	2

Sammanfattning: högt kulturhistoriskt värde

Hans 9 - byggnad a och b (Möllebackagården)

Två tvåvånings bostadshus i trä uppförda 1760 (äldsta delarna) och 1800. Den äldre, västra byggnaden har fyra fönsters fasadlängd samt rött tegelklätt sadeltak.

Den östra byggnaden har sju fönsters fasadlängd samt tegelklätt mansardtak med kupa. Båda byggnaderna har sockel i natursten, fasad med faluröd locklistpanel med profilerad locklist och vitmålade inklädda knutar samt små spröjsade fönster med vitmålade snickerier.

De gulmålade ytterdörrarna är av äldre typ, möjligen original. Den östra byggnadens entréparti omfattar naturstenstrappa med dubbla lopp och smidesräcke samt dörromfattning i empire med överfönster.

Speciella kvaliteter: Byggnaderna, som idag är museum, har värdefulla intakta lågborgerliga klassicerande interiörer. Som delar i en kvarnanläggning har de stort pedagogiskt värde.

Brister: Vit färg på inklädda knutar främmande för byggnadernas typ och ålder, likaså vita fönsterkarmar- och bågar. Fönsterfoder kan däremot vara avvikande från väggens kulör, men då i bruten ljus kulör.

Sammantaget bedöms byggnaderna ha särskilt högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet, unicitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	3
Autenticitet	3
Unicitet	3
Arkitektoniskt värde	3

Sammanfattning: särskilt högt kulturhist. värde

Hans 9 - byggnad c

Envånings ryggåsstuga i falurött trä, tillkomsttid okänd. Flyttad till Möllebacksgården i början av 1970-talet. Byggnaden har faluröd locklistpanel, vita fönstersnickerier och vindschivor, gul plankdörr och torvtak.

Speciella kvaliteter: Byggnaden utgör utställningsobjekt och har byggnadshistoriskt och pedagogiskt värde.

Brister: Locklistpanel, fönsterluckor och färgsättning främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaderna ha högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	2
Autenticitet	3
Unicitet	2
Arkitektoniskt värde	2
Sammanfattning: högt kulturhistoriskt värde	

Hans 9 - byggnad d

Envåningshus i putsat tegel från 1897, uppförd som samlingssal för Templar Ordern "Vesperklockan". Byggnaden har fyra fönsters fasadlängd samt grått plåttäckt sadeltak. Fasad i gul stänkputs med grå slammad naturstensockel samt fönsteromfattningar och hörnlisener markerade i vit slätputs. Bruna fönstersnickerier från 1900-talets andra hälft. Nutida blåmålad ytterdörr med ovan placerad emaljerad IOGT-skylt. Profilerad takfot inklädd i vitmålad stålplåt. Stuprör med dekorativt utformade nedloppstrattar.

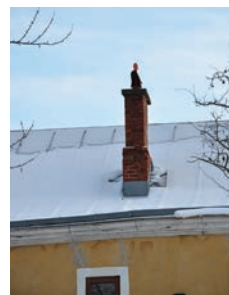
Speciella kvaliteter: Byggnaden ritades av arkitekt N. O. Berlin, som även ritat delar av Brunnsparkens byggnader. Byggnaden är i stort oförändrad och har obrutet haft samma funktion. Med sin putsade fasad och funktion som föreningslokal utgör den en karaktärsfull avvikelse från kvarterets träarkitektur för bostadsändamål.

Brister: Fönster- och dörrsnickerier är främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaderna ha högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	2
Autenticitet	3
Unicitet	2
Arkitektoniskt värde	2
Sammanfattning: högt kulturhistoriskt värde	

Hans 10 - byggnad a

Envånings bostadshus i trä uppfört på 1850-talet. Rött plåtklätt sadeltak och hög frontespis innehållande en andra våning. Byggnaden, "Kvarnföreståndarbostaden", har fasader av locklistpanel linoljemålad i två grå kulörer och med väl artikulerade profiler, hörnlisener, fönsteromfattningar och listverk. Entréparti med yttertrappa med tidstypiskt smidesräcke, nutida brun pardörr med omfattning och överfönster, frontespis och tympanon med halvcirkulärt fönster.

Speciella kvaliteter: Välbevarat entréparti som bildar en distinkt arkitektonisk form. Västra gaveln framträder som en välproportionerad gestalt i stadsbilden. Som helhet utgör byggnaden en av kvarterets arkitektoniska höjdpunkter och har högt stilhistoriskt samt, som del i kvarnanläggningen Möllebackagården, samhällshistoriskt pedagogiskt värde.

Brister: Gavelns balkongdörr och balkongfönster är främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaden byggnaden ha särskilt högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet, unicitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE	
Ålder	2	
Autenticitet		3
Unicitet	2	
Arkitektoniskt värde		3
Sammanfattning: särskilt högt kulturhist. värde		

Hans 10 - byggnad b

Tvåvånings uthus troligen uppfört på 1700-talet. Sadeltak med rött taktegel och kupa mot norr. Bar timmerstomme i norr och väster med undantag av gavelfält mot väster inklätt med stående locklistpanel. Fasader mot söder och öster inklädda med stående locklistpanel. Samtliga fasader målade med faluröd slamfärg, fönstersnickerier vita, ytterdörrar svarta. Byggnaden var troligen ursprungligen längre, men har kortats i samband med breddning av Möllebacksbacken. I samband med detta fick byggnaden sin snedställda västra gavel.

Speciella kvaliteter: Välbevarad ekonomibyggnad som vittnar om en epok då staden var både borgerlig och agrar, med uthus för förråd och djurhållning.

Brister: Snickeriernas färgsättning främmande för byggnadens typ och ålder.

Sammantaget bedöms byggnaden ha särskilt högt kulturhistoriskt värde beroende på ålder, autenticitet, unicitet och arkitektoniskt värde.

BEDÖMNINGSKATEGORI	BEDÖMT VÄRDE
Ålder	3
Autenticitet	3
Unicitet	3
Arkitektoniskt värde	2
Sammanfattning: särskilt högt kulturhist. värde	

6. FORTSATT ARBETE

Kvarteret Hans är ett av flera kvarter i området Bergslagen. Runt kyrkan finns Ronnebys äldsta bebyggelse med en intakt medeltida gatustruktur. Kvarteren skapar tillsammans en värdefull kulturhistorisk miljö som idag är levande med både bostäder och verksamheter.

För att få en mer samlad bild av de kulturhistoriska värdena i Bergslagen och för att kunna skapa samordnade riktlinjer för bevarande och utveckling av området som helhet, bör även övriga kvarter i området runt kyrkan inventeras och värderas.

Holmgatan 5
SE-371 39 Karlskrona
www.urbanfactory.se